

Posudek oponenta na bakalářskou práci „Stejnost je nakažlivá: Uniformita společnosti z módního hlediska“ (Maria Mochalova, 2016)

vypracoval: Ondřej Špaček, Ph.D.

Bakalářská práce Marii Machalove se zabývá nesnadno uchopitelným fenoménem módy. Teoretická východiska textu představují způsob, jakým tento jev uchopili klasici sociologie, autorka se ale v zásadě opírá o Lipovetského postmoderní interpretaci módy v současné společnosti. Kromě teoretické diskuze se pokouší i o vlastní výzkumnou sondu (slovy autorky), kde prostřednictvím rozhovorů s 12 studenty FHS prozkoumává jejich vztah k módě a odívání. Klíčovou otázkou práce je pak posouzení, zda v současné společnosti převažují spíše tendence k uniformitě či individualismu.

Text práce je srozumitelný a přehledně prochází jednotlivá témata. Z jazykového i formálního hlediska je adekvátní a akceptovatelný. Autorka vychází z relevantní společenskovední literatury, kterou srozumitelně reprodukuje. Zároveň ale práce obsahuje zásadní nedostatky, které zpochybňují celý záměr textu.

Teoretická východiska představují z velké části přehled pojednání fenoménu módy u sociologických klasiků – Spencer, Tarde, Veblen a Simmel – který je sice korektní, ale kromě poslední dvou autorů není jasné, jaký přínos tento exkurz do historie sociologie pro samotnou bakalářskou práci má. Současný Bourdieuho přístup je načrtnut spíše stručně a malá teoretická hloubka zde vede k tomu, že výklad nepřináší pro čtenáře mnoho nového. Bakalářská práce se nejvíce opírá o Lipovetského, což na rozdíl od předchozích autorů není explicitně přiznáno jako perspektiva, ale spíše chápáno jako fakt, nezpochybňovaný popis současné situace.

Lipovetský do východisek vnáší veskrze postmoderní individualistickou perspektivu, která je pro současné chápání spotřeby a módy obtížně udržitelná (viz např. Warde 2015, Sassatelli 2007). V této souvislosti je poněkud symptomatická nepřítomnost empirických výzkumů mezi východisky práce. Autorka se tak jednak nemůže vymanit z neadekvátně individualizovaného postmoderního světa Lipovetského či Baumana (častá kritika tezí o individualizaci se zakládá právě na tom, že se jedná o teoretické teze, které empirické výzkumy povětšinou zcela vyvrací), zároveň také nezískává adekvátní vzor a oporu pro formulaci výzkumných otázek a způsob provedení vlastního výzkumu.

Z hlediska současného sociologického studia módy také v teoretických východiscích citelně chybí zahrnutí role módního průmyslu, jakožto velice komplexní sady institucí od módních návrhářů, výrobců, módních kritiků a bloggerů po prodejce a zákazníky. I tento aspekt vznáší podstatné otázky nad obecnou postmoderní tezí o individualizaci vkusu a módy.

Za neproblematický nelze označit ani empirický výzkum. V první řadě bych chtěl zpochybnit samotný koncept výzkumné sondy. Autorka nevstupuje na zcela nepopsaný terén, ani na terén, který není dostupný každodenní zkušenosti výzkumníka. Není tak jasné, jaký smysl by taková sonda měla mít. Naopak parametry uskutečněného výzkumu jsou zcela adekvátní pro plnohodnotný empirický výzkum, a zdá se, že označením „sonda“ se chce autorka vyhnout následným metodologickým výtkám. Zároveň

ale pro práci nelze empirický výzkum chápat jako zbytný doplněk, protože teoretická část sama o sobě by neměla jasné vymezení a cíl.

Nyní ale již k samotnému výzkumu. Zásadní výtkou je bohužel už samotný záměr, který si klade otázku, jenž je v kontextu teoretických východisek v zásadě nesmyslná. Již Simmelova klíčová analýza módy ukázala neoddělitelnou ambivalenci diferenciaci a stejnorodosti v tomto fenoménu. Móda je z podstaty sociální, sociálně definovaná, tudíž musí mít regulující a omezující aspekt. Stejně tak naplňuje potřeby diferenciaci a hledání novosti v moderní společnosti. Ptát se pak, zda existuje či neexistuje jednotný styl (str. 2, str. 3), či zda se lidem zdá společnost uniformní či individualistická (str. 33) tak dost dobře nedává smysl, nebo tento smysl není v práci dostatečně objasněn.

Omezení výzkumného vzorku je obhajitelné, z hlediska transparentnosti by ale bylo vhodné dozvědět se více o jednotlivých respondentech a jejich relevantních sociálních charakteristikách (např. věk, národnost, délka studia, zapojení do pracovního trhu, sociální třída rodiny původu, zájem o módu v časopisech, výdaje na oblékání apod.). Argumentace pro vyrovnaný vzorek 6 mužů a 6 žen není zcela přesvědčivá, vzhledem k omezené velikosti výzkumu by možná bylo vhodnější detailněji se zaměřit na více homogenní skupinu.

Samotná analýza není zcela průkazná, zejména zde chybí konkrétní úryvky z dat, které by mohly ilustrovat jednotlivá tvrzení. Autorka sice ukazuje příklad kódování v příloze, to ale k přesvědčivosti výstupů přispívá pouze obtížně. Velkým problémem analýzy je pak nejistota ohledně toho, co vlastně autorka chápe jako módu. Zdá se totiž, že bez upozornění volně přestupuje mezi praktikami odívání (jak se respondenti/okolí obléká, jaký volí oděv atd.) a módou, jako specifickou a poměrně jasně vymezenou součástí těchto praktik. Stejně tak nelze zaměňovat módu a styl (určitý styl zdaleka nemusí být módní).

Autorka v předložené práci prokázala, že si osvojila způsob odborné práce i základní aspekty společenskovedního výzkumu, a bakalářskou práci doporučuji k obhajobě. Bohužel teoretická východiska textu i postupy empirického výzkumu se neukázaly jako zcela šťastně zvoleny, a proto práci navrhuji hodnotit v rozmezí velmi dobře a dobře podle průběhu obhajoby.

V Praze dne 16. 8. 2016

Ondřej Špaček, Ph.D.